

discourse in the online mode, the advantages and disadvantages of the distance education. Cognitive-discursive organization of virtual mini-lectures and their special features are presented in the work from two perspectives – the source and the recipient of scientific information. The conclusions identify possible points of intersection of a speaker and a listener position to achieve successful communication. Successful online communication provides the technical possibilities of the Internet, mutual motivation of the participants and communication competence of the lecturer. At the end the article outlines the prospects for further research of scientific and professional discourse in the virtual space of the Internet in the cognitive-discursive aspect.

Originality. *Virtual mini-lectures have a lot of linguistic and extra-linguistic features, but they have not yet been the subject of a special study of linguists. This is determined by the relevance of the theme of this study.*

Conclusion. *Priority studying scientific professional discourse in the online mode has a theoretical significance to explain the mechanisms of text generation in its natural, original form and a practical orientation to ensure successful communication in the classroom.*

Key words: *Internet-discourse; Internet-linguistics; online communication; scientific professional discourse; mini lecture; sender; speaker; recipient; listener.*

Надійшла до редакції 11.04.16

Прийнято до друку 14.04.16

УДК 811.111:81'42

ВЕЛІВЧЕНКО Валентина Федорівна,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач
кафедри англійської філології Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: velivchenko@cdu.edu.ua

ВЕЛІВЧЕНКО Віктор Олегович,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
англійської філології Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: velivchenko@cdu.edu.ua

ПРАГМАТИКА ЕМОТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ МОВЦЯ В АНГЛОМОВНОМУ ЕМОТИВНОМУ ДИСКУРСІ

У цій статті аналізуються прагматичні особливості комунікативного вияву позитивних і негативних емоцій мовця в емотивному дискурсі. Складність такого аналізу зумовлена складністю феноменологічних характеристик емоцій, адже, виявляючись і в когнітивному процесі оцінювання людиною навколишнього світу, і в психологічному процесі переживання нею здійсненої оцінки, і в комунікативному процесі вираження людиною як власної оцінки, так і співвіднесеної з нею емоції, вони проєктуються одночасно в три різні площини: когнітивну (психічну), мовну (знакову) і комунікативну (діяльнісну). Стаття доводить, що емотивне висловлення мовця як виявлений в емотивному дискурсі комунікативний реалізатор його емоцій, формально представлене актуалізованим реченням або їх сукупністю та матеріалізує мовленнєвий акт експресив. Комплексність емотивного висловлення мовця зумовлена полікомпонентністю його семантики, обов'язковими складниками якої є емоційність, емотивність, оцінність і, зазвичай, експресивність, а також типовим супроводом інгерентно представленої емотивності адгерентною їй представленістю.

Ключові слова: *комунікація, емоції, емотивний дискурс, емотивне висловлення мовця, емоційність, емотивність, оцінність, експресивність, інгерентна емотивність, адгерентна емотивність.*

Постановка проблеми. Загальна антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістики висвітлює низку різнорідних питань щодо представленості людини в мові – знаковій системі, яка забезпечує людині вираження не лише її думок, а й її емоцій. Вивчення мовної репрезентації емоцій через опис омовлених фрагментів емоційної картини світу людини уможлиблює як проникнення в її внутрішній світ, так і розуміння ролі та функції емоцій у соціальному бутті людини, почасти в її комунікативній взаємодії з іншими людьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надзвичайно багатогранний і неповторний світ емоцій людини є об'єктом дослідження різних галузей знання – починаючи від філософії і закінчуючи культурологією. Натомість мовний аспект емоцій постав предметом спеціальних лінгвістичних студій порівняно недавно (М. Бамберг, Т. А. Биценко, М. В. Гамзюк, С. В. Гладь, Я. В. Гнезділова, А. А. Калита, І. М. Літвінчук, К. Оатлі, В. А. Чабаненко, В. І. Шаховський та ін.), хоча такі дослідження кількісно й результативно можуть бути співставлені із психологічними науковими розвідками, здійснюваними упродовж багатьох десятиліть. Наразі описані емотивні значення, реалізовані різнорівневими мовними одиницями (О.М. Вольф, А.А. Залізник, Н.О. Каразія, В.Я. Міщенко та ін.), емоційні концепти і метафори (А.В. Дерпак, О.В. Фадеева, К. Фіхлер та ін.), імпліцитне та імплікатурне вираження емоцій (Л. Р. Безугла, В. О. Велівченко, Н. Шварц та ін.), невербальна емоційна поведінка комунікантів (Т. О. Анохіна, О. А. Янова, Дж. Скотт та ін.). Тим не менш, аналіз мовного втілення і комунікативного вияву емоцій невичерпний, зокрема спеціального розгляду потребують прагматичні особливості емотивних висловлень мовця, що реалізують його емоції в комунікативному процесі.

Метою цієї статті є розкриття природи мовної емотивності та опис прагматичних особливостей комунікативного вияву емоцій мовця в конкретних комунікативних ситуаціях. Тож предметом аналізу є не лінгвістика емоцій, тобто не мовні одиниці їх вираження, а прагматика емоцій, тобто позамовні чинники, які зумовлюють їхній комунікативний вияв. Емпіричним матеріалом цієї розвідки слугують емотивні висловлення Скарлетт О'Хара, головної героїні відомого роману М. Мітчелл «Віднесені вітром». Наукову новизну цієї статті вбачаємо в комплексному підході до теоретичного узагальнення проблеми прагматики емотивних висловлень негативної та позитивної оцінки, що доповнює існуючі дослідження в царині прагмалінгвістики та функціональної лінгвістики, присвячені аналізу емотивного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Мовознавчі дослідження останніх років (див., наприклад, роботи С. В. Гладь, Я. В. Гнезділової, О. І. Морозової, І. Є. Фролової, В. І. Шаховського, І. С. Шевченко та ін.) аналізують мову як складну динамічну систему, активовану співрозмовниками (мовцем та адресатом) упродовж комунікативного процесу. Останній розуміємо не як суто процес мовленнєвого спілкування, а як інтегративний феномен, обов'язковими конститuentами якого є когнітивний, лінгвальний і комунікативний процеси в їхній тісній взаємодії [1, с. 14]. Тому мовленнєві дії мовця як суб'єкта мовлення обов'язково мають три різновиди характеристик: когнітивні, лінгвальні та комунікативні (прагматичні), що, зокрема, стосується і тих мовленнєвих дій, котрі виявляють його емоції.

У комунікації як цілеспрямованому процесі інформаційного обміну між співрозмовниками мовець використовує мову як знакову систему для трансляції не лише фактуальної, а й емоційно-оцінної інформації, послуговуючись одразу трьома базовими функціями мови:

- інформаційною, яка полягає в сповіщенні певної інформації про предмети, їхні властивості, явища, дії, процеси тощо;
- експресивною, яка полягає у вираженні власного емоційного стану, власного ставлення до навколишнього світу, а також в емоційному посиленні власного висловлення, тобто в наданні йому експресивності;

– прагматичної, яка полягає в здійсненні комунікативного впливу на адресата для спонукання його до певної дії або емоційної реакції.

Супровід фактуальної інформації інформацією емоційною, що типово спостережено в реальній комунікації, зумовлений невід'ємністю емоцій від комунікативного процесу, адже, супроводжуючи людину впродовж усього її життя, емоції забезпечують їй соціальний, почасти комунікативний, зв'язок з іншими людьми.

Складність опису комунікативного вияву емоцій зумовлена складністю їхніх феноменологічних характеристик, оскільки палітра емоційних виявів людини є не лише комплексною, а й різноманітною, представленою такими тривалісно та інтенсивнісно різними емоційними явищами, як афекти, почуття, пристрасті, настрої, переживання, стреси та власне емоції [2, с. 264–267]. Будучи однією з форм відбиття свідомістю людини навколишнього світу, емоції зумовлюються не лише внутрішніми потребами та мотивацією людини, а й особливостями конкретної зовнішньої ситуації. Вони відбивають не самі властивості предметів і явищ, а їхня значущість для життя людини, слугуючи способом оцінки цієї значущості, та, через таку оцінку, стаючи інформацією про стан внутрішнього «я», свідомості та психіки людини [3, с. 24–25]. Тому емоції є, з одного боку, складними процесами переживання людиною власного ставлення до сприйнятого об'єкта або події, а з іншого боку, індивідуальними, суб'єктивними виявами цього ставлення. Незважаючи на наявність як матеріальної маніфестації (представленої способом вираження), так і певного фізіологічного компонента, емоції є психічними, а не фізичними станами людини – вони виникають у результаті оцінки (*appraising and evaluating*) людиною сприйнятого об'єкта або події з позиції власних переконань, бажаних цілей і планів. Саме тому емоції обов'язково про щось інформують (*are "about" something*), а їхні репрезентації є завжди інтенційними станами [4, с. 24].

Найзагальніший поділ емоцій на позитивні, негативні та нейтральні укорінений на модальності їхніх переживання, хоча таксономічне значення має й вирізнення базових (у термінах К. Ізарда, фундаментальних) емоцій як уроджених – з огляду на наявність у них власного механізму виникнення та специфічних мімічних і пантомімічних виявів [5, с. 52–71]. І хоча різні психологічні теорії визнають різну кількість базових емоцій, найчастіше такими вважають інтерес, радість, горе, гнів, огиду (відразу), презирство (зневагу), страх, подив (здивування), сором і провину. Інші переживання людини є так званими емоційними паттернами, утвореними комбінаціями десяти базових емоцій. Специфічною рисою емоцій є їхня амбівалентність [3, с. 32] як здатність набувати позитивної або негативної акціональності залежно від конкретної ситуації їхньої реалізації.

Виявляючись і в когнітивному процесі оцінювання людиною навколишнього світу, і у психологічному процесі переживання нею здійсненої оцінки, і в комунікативному процесі вираження як здійсненої оцінки, так і відповідного їй переживання, емоції формують мотиваційне підґрунтя будь-якої діяльності людини, проектуючись одночасно в три різні площини: когнітивну (психічну), мовну (знакову) і комунікативну (діяльнісну). У межах останньої вияв емоцій є вербалізацією здійсненої людиною оцінки сприйнятого об'єкта та відповідного цій оцінці ставлення до нього. Спосіб вираження такої інформації може бути як прямим, так і непрямим: у першому випадку емотивний зміст отримує своє безпосереднє втілення у мовних одиницях, які представляють усі рівні мовної ієрархії; у другому випадку цей зміст, не маючи прямого втілення у мовних знаках, виводиться з огляду на низку прагматичних чинників, головним серед яких є комунікативна інтенція мовця, котра й зумовлює дійсне (прагматичне) значення його висловлення.

Комунікативний вияв емоцій потребує певних прагматичних умов, першочергово певного прагматичного середовища, котрим є емотивний дискурс як сформоване одним або декількома актуалізованими реченнями та ситуативно реалізоване висловлення мовця, що має не лише фактуальний, а й емотивний зміст (або лише його), виражений як мінімум одним емотивним засобом. Таке висловлення мовця виражає певну емоцію,

адекватно усвідомлювану всіма учасниками комунікативного процесу. І хоча емотивні засоби можуть бути не лише мовними, представленими різнорівневими мовними одиницями, а й немовними, тобто паравербальними (просодико-фонаційними) і невербальними (проксемічними, кінетичними й такесичними), у межах цієї статті останні виводимо за межі аналізу.

З огляду на визнання висловлення мінімальною одиницею мовленнєвої комунікації, розглянемо емотивне висловлення як комунікативний реалізатор емоцій мовця докладніше. Таке висловлення завжди має смислову цілісність та емотивний зміст і сприймається адресатом у конкретних комунікативних умовах. У прагматичному аспекті, воно матеріалізує здійснений мовцем мовленнєвий акт експресив (МА-експресив), який є цілеспрямованою мовленнєвою дією мовця, ідентифікованою за відповідною комунікативною інтенцією та здійснюваною згідно із соціально визнаними принципами і правилами мовленнєвої поведінки. Провідна (або супровідна, за певних ситуативних умов) комунікативна інтенція мовця полягає у вираженні власних емоцій та/або у здійсненні емоційного впливу на адресата.

Реалізуючи емоції мовця, його емотивне висловлення є семантично полікомпонентним, що забезпечується наявністю в ньому таких обов'язкових компонентів як емотивність, емоційність, оцінність і, зазвичай (хоча й не завжди), експресивність, котрі співвіднесені з різними площинами вияву емоцій, що засвідчує про їхню нетотожність та потребує розмежування.

Як комунікативний реалізатор емоції мовця, його емотивне висловлення віддзеркалює його **емоційність**, тобто наявний у мовця внутрішній стан, котрий зумовлює переживання мовцем і емоції, і чуттєвої реакції її вияву. Тож емоційністю є зовнішній динамічний атрибут переживання мовцем певної емоції.

Мовний аспект емоційності представлений **емотивністю**, або «лінгвістичним вираженням емоцій» [7, с. 56, 113]. Результиуючи інтелектуальну інтерпретацію емоційності, емотивність є її мовним, тобто закріпленим, збереженим і маніфестованим у мовному знаку, засобом заміщення емоції. Це, фактично, семантична інтерпретація емоції, котра найяскравіше втілює впливову функцію мовного знака, тому й уважається важливим компонентом прагматики мови.

Емоційне забарвлення сприйнятого мовцем об'єкта або події забезпечено **оцінністю**, яка є результатом здійсненої мовцем оцінки, визнаної невід'ємним і необхідним складником будь-якої емоції: з одного боку, оцінка покладена в основу емоції, а з іншого боку, емоція і сама здатна викликати оцінку [8, с. 40–42; 7, с. 18]. Саме «захованість» оцінки в емоції і обумовлює комунікативний вияв оцінності в емотивному висловленні мовця, хоча спосіб такого вияву кваліфікується різними науковцями по-різному: 1) як нерозривність емотивності та оцінності (за такого розуміння, засоби актуалізації емотивності визнаються одночасно і способами вираження оцінки (О. М. Вольф [8, с. 37–39]); 2) як окремішність емотивності та оцінності (за такого розуміння, визнається, що одна й та сама мовна одиниця за різних комунікативних умов може бути або лише емотивною, або одночасно і емотивною, і оцінною (В. І. Шаховський [7, с. 37])).

Вираження інтенсивності здійсненої мовцем оцінки надає його емотивному висловленню **експресивності**, тобто незвичності й виразності [9, с. 27], хоча експресивність і не є обов'язковою характеристикою емотивного висловлення мовця, який не обов'язково підсилює кожне своє емотивне висловлення.

Семантична полікомпонентність емотивного висловлення мовця як наявність у ньому емоційності, емотивності, оцінності та, зазвичай, експресивності надає такому висловленню здатність забезпечувати як емоційне самовираження мовця, так і здійснення ним емоційного впливу на адресата. Вираження емоцій у такому висловленні мовця здійснюють мовні одиниці, які репрезентують усі рівні мовної ієрархії: фонологічний, морфологічний, лексичний і синтаксичний, кожен з яких має свою систему засобів

вираження. Так, основним засобом вираження емоцій на фонологічному рівні є інтонація, на морфологічному рівні – емотивні суфікси (наприклад, *-y*, *-ling*, *-ette*, *-ish* та ін.), на лексичному рівні – велика група слів, які називають, описують і безпосередньо виражають емоції, на синтаксичному рівні – це емпатичні та дезорганізовані синтаксичні структури (наприклад, апосіопеза, повтор, інверсія тощо). У реальній комунікації емотивне висловлення мовця зазвичай містить різнорівневі мовні засоби, які сукупно виражають його емоції.

Варіювання емотивних висловлень мовця за формально-синтаксичними та комунікативно-синтаксичними характеристиками забезпечує їхню неоднорідність.

Формально-синтаксичне варіювання емотивних висловлень мовця охоплює такі характеристики висловлення:

- граматичний статус актуалізованого речення, за яким речення може бути односкладним (еліптичним) і двоскладним (непоширеним і поширеним);
- кількість актуалізованих конститутивних речень, за якою речення може бути одиничним і у складі групи речень (кількісне збільшення речень зазвичай збільшує і кількість використовуваних мовних засобів, що інтенсифікує виражений емотивний зміст);
- спосіб взаємодії актуалізованих конститутивних речень, за яким речення можуть бути контактними і дискантними (їх перерваність зазвичай спричинена невербальною дією мовця як додатковим способом вираження власних емоцій).

Комунікативно-синтаксичне варіювання емотивного висловлення мовця зумовлене необов'язковістю збігу дійсного (прагматичного) значення речення та буквального значення ужитих у ньому слів, адже визначальними стають комунікативно-прагматичні чинники, найголовнішим із яких є комунікативна інтенція мовця як детермінант його іллокутивної сили. Причому комунікативна інтенція вираження емоцій здатна надавати іллокутивної сили експресив будь-якому висловленню мовця, незалежно від того, є в його межах емотивні мовні одиниці чи немає. У першому випадку емотивність такого висловлення мовця отримує інгерентну представленість, а в другому випадку – адгерентну представленість [10, с. 34]. Тобто, якщо інгерентна емотивність є внутрішньо притаманною мовному знаку – як його постійна й невід'ємна ознака, незалежна від комунікативних умов (наприклад, *pretty*, *cute*, *sweet*, *gorgeous*, *disgusting*, *ugly*, *evil* та ін.), то адгерентної емотивності, будучи відсутньою в основному словниковому значенні слова, завжди набуває ним за певних комунікативних умов у результаті дії домінуючих прагматичних чинників. Текстовими індикаторами адгерентної емотивності слугують як вербальні позначення невербальних способів вираження емоцій (наприклад, *looked lovingly*; *laughed*), так й описові номінації вираженої емоції (наприклад, *She was so happy that she could hardly concentrate on what he was saying*).

Проаналізуємо комунікативне функціонування емотивних висловлень мовця на прикладі висловлень Скарлетт О'Хара, дібраних із нашого емпіричного матеріалу. Об'єктом оцінки в таких висловленнях слугують сприйняті та оцінені Скарлетт позамовні сутності, представлені:

- людиною як такою (адресатом або третьою особою), а також різнорідними характеристиками людини (зовнішністю, конкретною рисою характеру, моральними якостями, конкретними словами тощо);
- конкретно дією або вчинком людини (адресата або третьої особи);
- ставленням або почуттями людини (адресата або третьої особи) до мовця;
- подією (різноманітними конкретними подіями або їх сукупністю);
- зовнішніми обставинами, тобто тим, що оточує мовця (наприклад, речі, звуки, будинки);
- визнаними соціумом правилами та нормами поведінки, а також загально визнаними правилами етикету.

Розмежовуємо емотивні висловлення Скарлетт О'Хара на два типи у відповідності до аксіонального знаку здійсненої нею оцінки зазначених вище позамовних сутностей, що надає відповідної аксіональності й переживаній та вираженій нею емоції: 1) емотивні висловлення позитивної оцінки, які реалізують позитивні емоції Скарлетт; 2) емотивні висловлення негативної оцінки, які реалізують негативні емоції Скарлетт. У проаналізованому емпіричному матеріалі, останні мають суттєву кількісну перевагу: 71,3% проти 28,7%.

Емотивні висловлення негативної оцінки реалізують як переживані Скарлетт базові негативні емоції, котрими є страх, горе, неприємне здивування, обурення, зневага, провина, сором і відраза, так й емоції, похідні від цих базових (емоційні паттерни), котрими є роздратування, обурення, злість, жах і відчай. Причому найчастіше представленими виявилися такі негативні емоції, як гнів (17,3%), страх (11,7%) і відчай (7,1%), а найменш представленими – провина (1,8%), сором (1,6%) і відраза (0,2%). Наприклад:

(1) *"Your mother was different," said Gerald. "She was never flighty like you. Now come, daughter, cheer up <...> you'll be forgetting about Ashley in a week."* <...>

"Will you stop treating me like a child!" cried Scarlett (11, p. 32).

Гнів Скарлетт викликає ставленням до неї батька: він не сприймає її серйозно, тому й ставиться до неї, як до маленької дитини. Емотивне висловлення Скарлетт представлене одним актуалізованим реченням, яке є спонукальною синтаксичною структурою, котра не лише виражає негативну емоцію гніву, а й здійснює емоційний вплив на адресата з метою зміни його ставлення до мовця. Емотивність цього висловлення представлена як інгерентно (що забезпечується імперативністю синтаксичної конструкції), так й адгерентно (що ідентифікується текстовим індикатором *cried*, який номінує паравербальне вираження гніву).

В іншому випадку:

(2) *"General Hood's been fighting up in Tennessee, trying to draw the Yankees out of Georgia."*

"And didn't his little scheme work well!" cried Scarlett sarcastically. "He left the damn Yankees to go through us with nothing but schoolboys and convicts and Home Guards to protect us!" (11, p. 466).

Учинок військового генерала, який залишив для оборони міста лише неповнолітніх хлопців, старих чоловіків і колишніх в'язнів, котрі саме для цього й були звільнені, викликає в Скарлетт зневагу. Її емотивне висловлення негативної оцінки, представлене двома актуалізованими контактними реченнями, є посиленням (експресивним) емоційним самовираженням. Емотивність цього висловлення представлена комплексно: інгерентно (що забезпечується лексичними та синтаксичними мовними одиницями) та адгерентно (що текстово ідентифікується словосполученням *cried sarcastically*, яке номінує паравербальне вираження зневаги).

Типовими є випадки реалізації емотивним висловленням Скарлетт не однієї, а одразу декількох її негативних емоцій, що має місце, коли одна й та сама позамовна сутність викликає в Скарлетт різні негативні емоції, або коли одна негативна емоція посилюється іншою. Наприклад:

(3) *Suddenly she swung about, rigid as a pointer, and stared with horror-struck eyes down the hall, down the covered passageway toward the kitchen. There was smoke coming from the kitchen! <...> she rushed to the dining room and snatched a rag rug from the floor, spilling two chairs with a crash.*

"I'll never beat it out – never, never! Oh, God, if only there was someone to help! Tara is gone – gone! Oh, God! This was what that little wretch meant when he said he'd give me something to remember him by!" (11, p. 453).

Жах охоплює Скарлетт, коли вона бачить пожежу на кухні: їй дуже лячно, адже вона усвідомлює, що не зможе загасити вогонь самотужки. Переляк і жах переростають у

відчай від втрати власного будинку, який пожежа повністю знищує. Налякана Скарлетт, згадавши слова солдата, якому вона відмовилася віддати шаблі свого сина, здогадується, що підпал здійснив саме він. Адресоване самій собі емотивне висловлення Скарлетт представлене низкою актуалізованих контактних речень, кожне з яких є окличним за формою та експресивним. Емотивність цього висловлення негативної оцінки є інгерентно представленою, що забезпечується не лише лексично, а й синтаксично (емфатичними конструкціями, повторами та дезорганізацією синтаксичної структури).

В іншому випадку:

(4) "*<...> I'm willing to lend you the money. <...> But if it's to buy a new pair of breeches for Ashley Wilkes, I fear I must decline to lend it.*"

She was hot with sudden rage and she stuttered until words came.

"Ashley Wilkes has never taken a cent from me! I couldn't make him take a cent if he were starving! You don't understand him, how honorable, how proud he is! Of course, you can't understand him, being what you are –" (11, p. 608).

Скарлетт обурює ставленням Ретта Батлера до Ешлі, якого той вважає тухтієм і невдахою, чоловіком, який не здатний навіть утримувати самого себе. Скарлетт злить зневага до Ешлі з боку Ретта, який прямо говорить про те, що Ешлі живе за її рахунок. Вона роздратована й тим, що Ретт, зовсім не такий гідний і чесний, як Ешлі, вважає себе кращим за нього. Емотивне висловлення Скарлетт представлене низкою актуалізованих контактних речень, лише останнє з яких, незакінчене, не є окличним за формою. Реалізуючи відразу три негативні емоції Скарлетт – обурення, злість і роздратування – це висловлення негативної оцінки є експресивним, з інгерентно й адгерентно представленою емотивністю.

Наведемо ще один приклад:

(5) "*<...> I invested most of it in government bonds.*"

"God's nightgown!" cried Scarlett, sitting up in his lap, forgetful of her recent terror. "Do you mean to tell me you've loaned your money to the Yankees?!"

"At a fair per cent."

"I don't care if it's a hundred percent! You must sell them immediately. The idea of letting the Yankees have the use of your money!" (11, p. 834–835).

Нечуваний вчинок Ретта, який інвестував гроші в справу, керовану представниками ворожої армії, викликає у Скарлетт неприємне здивування, яке, посилюючись, переростає у гнів. Емотивне висловлення Скарлетт як реалізатор двох її негативних емоцій – неприємного здивування й гніву – представлене низкою актуалізованих (окличних і не окличних за формою) дистантно розташованих і посиленних (експресивних) речень, емотивність яких є інгерентно та адгерентно представленою.

Щодо емотивних висловлень позитивної оцінки, то вони реалізують як переживані Скарлетт базові позитивні емоції, котрими є радість і приємне здивування, так і похідні від базових емоцій (емоційні паттерни), котрими є симпатія, щастя, любов, захват (захоплення) і кохання. Причому найчастіше представленими виявилися такі позитивні емоції, як радість (9,7%) і приємне здивування (7,4%), а найменш представленими – кохання (1,8%), симпатія (1,2%), любов (1%) і щастя (0,8%). Наприклад:

(6) *She heard the splash of hooves behind her <...> A horse and buggy came slowly up the road and she turned to watch it, determined to beg a ride if the driver was a white person. The rain obscured her vision <...>, but she saw the driver <...>.*

"Oh, Mr. Kennedy!" she cried, splashing across the road <...>. "I was never so glad to see anybody in my life!" (11, p. 569).

Йдучи пішки додому під час проливного дощу, Скарлетт забруднилася і дуже змерзла. Тому зустріч із Френком, який їхав у екіпажі та запропонував її підвезти, викликає у Скарлетт щирю радість. Її емотивне висловлення позитивної оцінки, представлене двома актуалізованими контактними реченнями, є підсиленим (експресивним), а його емотивність представлена й інгерентно, і адгерентно.

В іншому випадку:

(7) *“Mother!” screamed Bonnie, turning her head up toward Scarlett’s bedroom. “Mother! Watch me! Daddy says I can!”*

“I’m watching, dear,” said Scarlett smiling. “You’re mighty pretty, precious!” (11, p. 964–965).

Спостерігаючи за тим, як її маленька донька катається на поні, Скарлетт відкрито виражає свою щирю любов до неї. Емотивність висловлення Скарлетт, представленого двома актуалізованими контактними реченнями, є комплексною: інгерентною, що забезпечується вживанням емотивних слів, та адгерентною, що ідентифікована словосполученням *said smiling*, яке номінує невербальне вираження позитивної емоції любові.

Подібно до вжитих Скарлетт емотивних висловлень негативної оцінки, її емотивні висловлення позитивної оцінки типово реалізують більше, ніж одну позитивну емоцію. Це випадки, коли позитивна емоція, яка виникає в Скарлетт у результаті сприйняття певної позамовної сутності, має динаміку свого розвитку – вона посилюється, переходячи в іншу, інтенсивнішу емоцію. Наприклад:

(8) *“I’ll remember how beautiful this day is till I die. <...> I’ll live there all my life and I’ll see fifty springs like this and maybe more, and I’ll tell my children and my grandchildren how beautiful this spring was, lovelier than any they’ll ever see!” She was so happy <...> that she joined in the last chorus of “The Wearin’ o’ the Green”* (11, p. 80).

Скарлетт щиро радіє ймовірному весіллю з Ешлі. Ця радість переростає в щастя, коли вона починає усвідомлювати, що може прожити все своє життя разом із чоловіком, якого вона щиро кохає. Емотивне висловлення Скарлетт, що реалізує дві її позитивні емоції – радість і щастя, представлене двома дистантно розташованими актуалізованими реченнями, емотивність яких є інгерентною, забезпеченою лексично (словами *beautiful, lovelier*), стилістично (гіперболою *lovelier than any they’ll ever see*) та інтонаційно (окличністю речення), причому останні два засоби вираження емотивності надають висловленню експресивності. Отже, емотивні висловлення Скарлетт О’Хара, які в більшості випадків є негативно оцінними, переважно реалізують більше, ніж одну її емоцію та здебільшого є експресивними. Емотивність таких висловлень найчастіше має комплексне представлення, тобто не лише інгерентне, а й адгерентне.

Висновки. Отже, емоції як одна з форм відбиття свідомістю людини навколишнього світу – не самих властивостей предметів і явищ, а їхньої значущості (цінності) для життя людини, виявляються в когнітивному процесі оцінювання людиною сприйнятого, у психологічному процесі переживання здійсненої оцінки та в комунікативному процесі вираження як здійсненої оцінки, так і відповідного їй переживання. Це означає, що емоції людини одночасно проєктовані в три різні площини: когнітивну (психічну), мовну (знакову) і комунікативну (діяльнісну). Найповніше своє вираження і позитивні, і негативні емоції людини отримують у комунікації – цілеспрямованому процесі інформаційного обміну між співрозмовниками. Комунікативним середовищем вияву емоцій стає емотивний дискурс, а їхньою реалізаційною комунікативною одиницею – емотивне висловлення мовця. Таке висловлення вибудовується актуалізованим реченням або їхньою сукупністю і (у прагматичному аспекті) матеріалізує здійснений мовцем МА-експресив, ідентифікований за відповідною комунікативною інтенцією мовця – це вираження власних емоцій та/або здійснення емоційного впливу на адресата. Емотивні висловлення мовця є семантично полікомпонентними, адже мають низку обов’язкових характеристик – це емоційність (внутрішній стан мовця на момент його комунікативної взаємодії з адресатом), емотивність (вираження емоцій мовця різнорівневими мовними одиницями, а також різними паравербальними і невербальними засобами), оцінність (результат здійсненої мовцем оцінки (як визначення значущості сприйнятого об’єкта або події) і, зазвичай (хоча й не завжди), експресивність (підсилена виразність висловлення мовця). Емотивне висловлення мовця, варійоване за своїми формально-синтаксичними та комунікативно-

синтаксичними ознаками, має переважно комплексну представленість емотивності: інгерентну її представленість забезпечують різнорівневими мовними одиницями, котрі мають внутрішню притаманну, постійну та контекстуально незалежну емотивність; адгерентна її представленість забезпечується здатністю неемотивних мовних одиниць набувати емотивності за певних комунікативних умов їхнього уживання під впливом прагматичних чинників, що ідентифікується конкретними текстовими індикаторами як описовими номінаціями вираженої емоції або як вербальними позначеннями невербальних способів її вираження. Тож прагматичні чинники, почасти комунікативна інтенція мовця, яка надає його висловленню конкретної іллокутивної сили (у нашому випадку – це іллокутивна сила експресив) є домінантними, що й уможливорює вираження емотивного змісту практично будь-яким висловленням мовця, ужитого ним у реальній комунікації. **Перспективу** подальших досліджень убачаємо в аналізі мовного забезпечення як оцінності, так й емотивності в емотивних висловлень мовця.

Список використаної літератури

1. Велівченко В. Ф. Комплексність мовленнєвих дій мовця при трансляції інформації емотивного змісту / В. Ф. Велівченко, В. О. Велівченко. – Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. – Випуск 27(280). – Черкаси, 2013. – С. 12–23.
2. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции / А. Н. Леонтьев // Психология эмоций ; [автор составитель В. В. Виллюнас]. – СПб. : Питер, 2004. – С. 256–267.
3. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике / В. И. Шаховский // Вопросы психолингвистики. – М. : Институт языкознания РАН, 2009. – № 9. – С. 31–44.
4. Bloom L. The transition from infancy to language. Acquiring the power of expression / L. Bloom. – N.Y. : Cambridge University Press, 1993. – 365 p.
5. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард ; [пер. с англ. А. Татлыбаева]. – С-Пб. : Издательство «Питер», 2008. – 464 с. – (Серия «Мастера психологии»).
6. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – [3-е изд.] – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
7. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М. : ЛКИ, 2008. – 208 с.
8. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – [изд. 2-е, стереотип.] – М. : Наука, 1985. – 228 с.
9. Foolen Ad. The Expressive Function of Language: Towards a Cognitive Semantic Approach [Susanne Niemeier & René Dirven (eds.)] / Ad. Foolen // The language of emotions. – Amsterdam : Benjamins, 1997. – P. 15–31.
10. Велівченко В. О. Комунікативне виявлення експресивності та експресива в сучасній англійській мові / В. О. Велівченко // Вісник Черкас. ун-ту. Серія «Філологічні науки». – Черкаси, 2014. – № 27 (320). – С. 28–35.
11. Mitchell M. Gone with the wind / M. Mitchell. – L., 1974, – 1010 p.

References

1. Velivchenko, V. F. & Velivchenko, V. O. (2013). Complexity of the Speaker's Speech Actions that Transmit Emotive Information. *Visnyk Cherkaskogo universitetu. Seriya Filologichni nauky (Messenger of Cherkasy University. Series Philological Sciences)*. 27(280), 12-23 (in Ukr.).
2. Leontiev, A. N. (2004). *Needs, Motives and Emotions*. In: Psychology of Emotions ; [author compiler V. V. Viliunas]. St.P. : Piter. 256–267 (in Rus.).
3. Shakhovskii, V. I. (2009). *Emotions as a Research Object in Linguistics*. In : Problems of Psycholinguistics. Moscow: Institute of Linguistics RAS. 9, 31–44 (In Rus.).
4. Bloom, L. (1993). *The Transition from Infancy to Language. Acquiring the Power of Expression*. N.Y.: Cambridge University Press.
5. Izard, C. E. (2008). *Psychology of Emotions* ; [transl. from Eng. A. Tatlybaeva]. St.P. : Piter (in Rus.).
6. Ilin, E. P. (2001). *Emotions and Feelings*. St.P.: Piter (in Rus.).
7. Shakhovskii, V. I. (2008). *Categorization of Emotions in Lexical-Semantic System of Language*. Moscow: LKI (in Rus.).
8. Volf, E. M. (1985). *Functional Semantics of Evaluation*. [2nd ed., stereotyp.] Moscow: Science (in Rus.).
9. Foolen, Ad. (1997). *The Expressive Function of Language: Towards a Cognitive Semantic Approach* [Susanne Niemeier & René Dirven (eds.)]. The language of emotions. Amsterdam: Benjamins, 1997.
10. Velivchenko, V. O. (2014). Communicative Manifestation of Expressiveness and Expressive in Modern English. *Visnyk Cherkaskogo universitetu. Seriya Filologichni nauky (Messenger of Cherkasy University. Series Philological Sciences)*. 27(320), 28–35 (in Ukr.).
11. Mitchell, M. (1974). *Gone with the Wind*. London.

VELIVCHENKO Valentyna Fedorivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of English Philology
Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University

e-mail: velivchenko@cdu.edu.ua

VELIVCHENKO Victor Olegovych,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of English Philology
Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University

e-mail: velivchenko@cdu.edu.ua

PRAGMATICS OF THE SPEAKER'S EMOTIVE UTTERANCES IN THE ENGLISH EMOTIVE DISCOURSE

Abstract. Introduction. *This article examines communicative manifestation of the speaker's emotions within the emotive discourse. Purpose.* The purpose of the article is to expose the nature of linguistic emotivity and to describe pragmatic features of the speaker's emotive utterances which manifest his/her emotions in concrete communicative situations. To achieve the posed goal the following **methods** of linguistic analysis were applied: descriptive, contextual, pragmalinguistic, and elements of quantitative analysis.

Results. *The article holds that communicative process is an integration phenomenon, a close unity of three obligatory constituents: cognitive, linguistic, and pragmatic. It is also true in relation to the speaker's acts of speaking – always realizing a definite communicative intention, they inform about something, express the speaker's attitude towards what is said and exert a communicative impact on the interlocutor. Emotions that typically accompany any linguistically expressed factual information are the result of appraising and evaluating. Belonging to human psyche, they receive their exposure in three different planes: mental (ontological), linguistic (semiotic), and communicative ((inter)actional). In communicative exposure, emotions can receive both direct and indirect manifestation: in the first case, they are expressed by different linguistic units of emotive semantics; in the second case, they are expressed by different contextually emotive units – non-emotive linguistic units that acquire their pragmatically determined emotivity. It means that human emotions can be expressed by practically any linguistic unit, not obligatory emotive.*

The operational communicative unit that realizes the speaker's emotions is the emotive utterance. Formally, it coincides with one or more than one actualized sentences and materializes the speech act expressive identified by a corresponding communicative intention of the speaker. The obligatory semantic features of the emotive utterance are: emotionality (which reflects the speaker's psychological state of feeling emotions), emotivity (which is a linguistic "substitute" of emotions, their semantic interpretation), evaluation (which reflects the speaker's assessment of a perceived object, determining the type of emotion: positive or negative) and, in most cases, expressiveness (the utterance emotional intensification). Emotivity of the speaker's emotive utterance which, actually, identifies it as such can be represented either within this utterance or outside it. In the first case, the utterance emotivity is inherent, manifested by different linguistic means (morphological, lexical, and syntactic). In the second case, the utterance emotivity is adherent, manifested by paralinguistic (prosodic) and nonlinguistic means (haptic, proxemic, and kinesic), textually identified either by a nomination of emotion or by a description of nonlinguistic expression of emotion. The analyzed empirical data show frequent combination of inherent and adherent emotivity within one and the same emotive discourse.

Conclusion. *Thus, complexity of human emotions per se correlates with complexity of their communicative exposure, where pragmatics becomes a predominant factor. Due to this very factor practically any utterance of the speaker can serve the purpose of communicative realization of his/her emotions.*

Originality. *Originality of this article is provided by a complex approach to theoretical generalization of pragmatic features of the emotive utterance, which contributes to the study of the emotional discourse pragmatics.*

The perspective of the problem under discussion can be seen in the analysis of linguistic embodiment of emotivity and evaluation in the speaker's emotive utterances.

Key words: *communication, emotions, emotive discourse, emotive utterance of the speaker, emotionality, emotivity, evaluation, expressiveness, inherent emotivity, adherent emotivity.*

Надійшла до редакції 29.03.16

Прийнято до друку 14.04.16